

TÜRKİYE KOYUNCULUĞUNUN GELİŞTİRİLMESİNDE YENİ KOYUN TIPLERİ

Prof. Dr. Reşit SÖNMEZ

Pror. Dr. Cemal SARICAN

E.Ü. Ziraat Fakültesi Zootečni Bölümü

Türkiye'de nüfusun her yıl % 2.5 dolayında artması, beslenme sorununu güncel ve önemli bir konu haline getirmektedir. Bir yandan halkımızı dengeli ve çağdaş bir beslenme düzeyine ulaştırmak çabaları sürdürülürken, öte yandan et, peynir ve canlı hayvan dış satımını arttırmak zorunda oluşumuz, hayvansal üretimde bir atılım yapmamızı gerektirmektedir.

Ülkemiz doğal koşullar ve tarımın yapısı hayvancılık için uygundur. Bu yüzden çok çeşitli hayvan türleri sayısı da oldukça yüksektir. Bir kişiye sayı olarak iki hayvan düşmektedir. Ancak, kurak iklim, zayıf otlak durumu ve gerekse hayvanlara uygulanan bakım ve beslenme yetersizliği yüzünden, sığır gibi büyük baş hayvanlardan çok, koyun keçi gibi küçük baş hayvanlar daha fazla çoğalma şansı elde etmiştir. Bunun bir sonucu olarak Türkiye'de nüfus arttıkça, koyun sayımızda aynı şekilde artmıştır. Şu anda 48 milyona ulaşan koyun varlığımız insan nüfusuna eşit durumdadır.

Koyun varlığımızın büyük kısmını yağlı kuyruklu ıslah edilmemiş yerli koyunlar oluşturmaktadır. Karaman ve Dağlıç koyunu ırkları bu sayı içinde ağırlık kazanmaktadır. Batı Bölgelerimizde ve Trakya'da ince kuyruklu Kıvırcık ırkı yaygın bulunmaktadır. Tüm yerli koyunlarımızda et, süt ve yapağı üretimi yapılır. Bu yüzden bunlara kombine verim yönlü yerli ırklar adı verilir. Türkiye'de koyunlardan elde edilen et, süt ve yapağı gibi verimlerin ekonomik değeri

yüksektir ve pazarda her zaman kolayca alıcı bulabilir. Hayvansal ürünler içerisinde en kolay pazarlanan ürün, koyunlardan elde edilir. Tüketici koyun sütünden yapılmış peynir ve yoğurdu tercih eder. Koyun sayısının artmasında ürünlerin kolay pazarlanması yanında, sığırların yararlanmadığı mer'alardan koyunların yararlanması da etken olmuştur. Ancak, sayıca çok olan koyun varlığımıza rağmen, bu hayvanların canlı ağırlıkları düşük, süt verimleri az, döl verimleri yetersiz ve yapağaları da düşük kalitelidir.

Kumaş endüstrimizin iyi kalite yapağı gereksimini karşılamak üzere başlatılan Merinoslaştırma çalışmaları henüz istenilen düzeye ulaştırılamamıştır. Bunda koyun verimlerinin ekonomik ağırlıkları ve bunların toplam gelirdeki paylarının da önemli etkisi olduğu gözden uzak tutulmamalıdır. Ülkemizde koyunlardan elde edilen verimlerin toplam gelirdeki tahmini payları aşağıdaki gibidir:

Süt verimi	% 40
Et verimi	% 50
Yapağı verimi	% 10

Eğer süt tipi koyunculuk söz konusu olursa sütün payı biraz daha yükselir, yapağının payı biraz düşer. Eğer Merinos tipi ince ve iyi kalite yapağı veren koyun yetiştiriciliği söz konusu olursa, yapağının payı biraz yükselir, sütün payı geriler. Fakat hangi şekil söz konusu olursa olsun, koyun gelirleri içerisinde süt ve et ağırlık kazanır. Akdeniz ülkeleri ve Balkanlarda yerli koyunları süt verimlerini arttırma ve özellikle süt tipi koyun ırkları geliştirme yönünden pek çok çalışma yapılmaktadır. Türkiye ekonomisinde gerek kuzu eti, gerekse koyun sütünün yerini ve önemini dikkate alarak yerli koyunlarımızın ıslahında süt, et ve döl verimi yüksek yeni koyun tipleri geliştirmek üzere çalışmalar yapılmaktadır.

Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Zootečni Bölümünün TÜBİTAK desteği ve Tarım-Orman ve köy işleri Bakanlığı işbirliği sonucu geliştirdiği süt-et tipi «TAHİROVA KOYUNU» ile et-süt tipi «ACIPAYAM KOYUNU» bu çalışmalara örnek olarak verilebilir. Bu çalışmalardan ayrı, Trakya bölgesi için «Türk geldi Koyunu» Gökçeada'da «Gökçekada Koyunu»

İzmir ve çevresinde bahçe ziraatı yapılan alanlarda bahçe artıklarını değerlendirecek, aile işletmelerinde yetiştirilebilecek süt ve yavru verimi yüksek «EGE KOYUNU» geliştirme çalışmaları halen sürdürülmektedir.

Ziraat Fakültesi Zootekni Bölümünce yürütülen bu çalışmalarda «TAHİROVA KOYUNU» Batı Anadolu ve Trakya'da yaygın bir koyun ırkı olan «KIVIRCIK» ların Doğu Friz ırkı ile melezlenmesi sonucu elde edilmiştir. Kıvırcık analar, Doğu Friz koçları ile çiftleştirilerek bir melez kuşak (F₁) elde edilmiş. F₁ analar tekrar Doğu Friz babalarla çiftleştirilerek meydana gelen geriye melez (G₁) bireylere «TAHİROVA» adı verilmiştir. Meydana getirilen bu yeni tipin katısal yapısı süt, et ve döl verim yönüne uygundur. Bu konudaki çalışmalar henüz bitmemiştir. Asıl bundan sonra, konu daha geniş çapta ve daha titiz bir şekilde ele alınarak seleksiyonla bu yeni tip ileride ırk haline getirilecektir.

Tahirova koçları kullanılarak da yeni yeni sütçü koyun tipleri geliştirme çalışmaları yukarıda da bahsettiğimiz gibi sürdürülmektedir.

Tahirova koyunlarında süt, et ve yapağı verim düzeyi yerli Kıvırcıkların üzerindedir. Bu nedenle Batı Anadolu koyun yetiştiricisi Tahirova koyununu benimsemiştir. Muğla'ya kadar Tahirova koyunu hızla yayılmaktadır. Bu yayılmadaki etmenleri şöyle sıralayabiliriz:

- Batı Anadolu'da entansif tarımın yaygınlaşması sürü koyuncululuğuna olan isteği azaltmaktadır.
- Koyun sütünün iyi para etmesi, süt koyuncululuğuna ilgiyi arttırmaktadır.
- Gerek işletme artıklarının değerlendirilmesi, gerekse işletmedeki iş gücünden daha etkili yararlanma isteği, bahçe tarımı içinde süt koyuncululuğunun önemini yükseltmektedir.

İşte bu nedenler süt koyuncululuğunun yayılmasında etkin rol oynamaktadır. Tahirova koyunlarının verimleri Kıvırcıklardan süttten en az 3 kat, et veriminde % 25, yavru % 50 ve yapağıda % 50 daha fazladır. Aşağıdaki çizelgede Tahirova koyunlarının önemli özellikleri Kıvırcıklarda karşılaştırmalı olarak verilmiştir.

	Kıvrıçık	Tahirova
2. yaş canlı ağırlık	47.2	56.7
yavru verimi	1.15	1.57
sağım süresi (gün)	140	247
ortalama günlük süt (gr)	425	784
süt verimi (lt)	63	197
yapağı verimi (kg)	2.2	3.2

Tahirovaların dikkati çeken diğer bir özelliği de sağımın devam ettiği dönemde kızgınlık gösterebilmeleri ve gebe kalabilmeleridir. Gebeliğin 2. ayı sonuna kadar sağılabilirler. Bu da süt üretimi açısından önemlidir.

İç Batı Anadolu ve Göller Bölgesinde yoğun olarak yetiştirilen Dağlıç koyunlarının ıslahı amacı ile Acıpayam Devlet Üretim Çiftliğinde Doğu Friz X İvesi melez babaları ile İvesi X Dağlıç melezi anaçları çiftleştirilerek; et-süt tipinde «acıpayam» koyunu geliştirilmiştir. Halı tipi yapağı veren, orta büyüklükte yağlı kuyruklu, fakat et ve süt verimi yüksek yeni bir tip olan bu koyunlar, İç Batı Anadolu koyunculğunun yararına 1984 aşım döneminde başlamak üzere sunulacaktır.

Bu örnekler arttırılabilir. Orta Anadolu'da, Doğu Anadolu'da Karadeniz sahil bölgesinde, Güney Anadolu'da doğal ve ekonomik koşullara uygun yeni koyun tiplerinin geliştirilmesi düşünülerek projeler düzenlenmelidir. Bu çalışmalar önce bir araştırma projesi şeklinde ele alınmalı ve daha sonra olumlu sonuçlar, alan uygulamalarına aktarılmalıdır. Yöneticilerin bilimsel araştırmalara olumlu davranması çalışmaları daha da hızlandıracaktır.